

LIDÉ V POHYBU

Osídlování Země bylo náročným úkolem. Lidé překonali ekologické katastrofy a rozhodli se dlouhodobě migrovat. Miliardy lidí, kteří planetu Zemi obývají dnes, pocházejí z malé skupiny několika tisíc jedinců druhu *homo sapiens*, který se objevil na východě Afriky okolo roku 250 000 př. n. l. Struktura DNA je z 99,9 % u všech lidí stejná, což dokazuje, že jsme všichni potomky této malé skupiny lidí z Afriky. Technologie lidí byly pro přežití v chladnějších a sušších podnebích nedostatečné, protože se tisíce let zdržovali v tropických oblastech planety od západní Afriky až po jižní Pacifik. Druhu *homo sapiens* se podařilo proniknout do všech koutů světa, čímž vydláždil cestu globální vlně posouvání hranic. Lidé se kolem roku 70 000 př. n. l. začali přesouvat z východní Afriky přes Suezskou šíji v dnešním Egyptě a poté se rychle rozšířili do Eurasie.

Hlavní příčiny migrace

Jaké změny ve vztahu člověka a přírody způsobily, že se lidé vydali na cestu okolo planety? Existuje mnoho důvodů, proč ke globální migraci došlo a proč byla úspěšná. Pravděpodobně se přesouvali kvůli drobným sporům nebo je vedla potřeba většího množství jídla. Globální migraci často podněcuje touha po putování a dobrodružství a právě to mohlo sehrát svou roli i v tomto období dějin lidstva. Víme s jistotou, že k migraci přispěla i změna klimatu.

JEDNA LIDSKÁ RASA, MNOHO BAREV PLETI

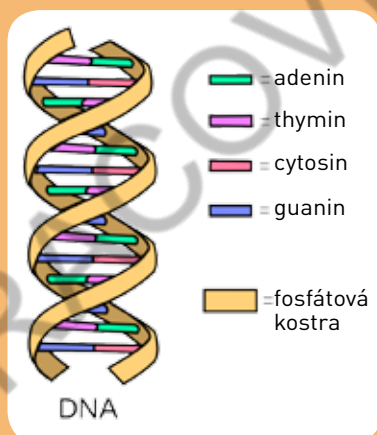

Schéma DNA.

Přečtěte si text a podtržená slova vyhledejte na internetu, abyste si o tomto tématu udělali lepší obrázek.

Genetický výzkum ukázal, že všichni lidé jsou vzájemně příbuzní. Všichni máme stejnou sadu genů, každý z nás má však trochu jinou verzi. Genetické změny jsou výsledkem náhodných mutací – drobných úprav DNA neboli kódu života. K mutacím dochází víceméně stálým tempem, takže čím déle skupina přežívá a předává své geny z generace na generaci, tím více úpravami tyto geny projdou. Mnoho genů ovlivňuje to, jak melanin zbarvuje lidskou pokožku. Když se naši předkové rozutekli (z Afriky) do celého světa, jejich geny mutovaly, rozutekli se proto, aby zvládli přežít v různých zeměpisných šířkách, a tyto geny předávali dál.

Zdroj: E. Kolbert, *There's No Scientific Basis for Race – It's a Made-Up Label*, webová stránka „The National Geographic“, 2018 (upraveno).

70 000 př. n. l.

10 000 př. n. l.

VELKÁ GLOBÁLNÍ MIGRACE

Prohlédněte si mapu vedle.

1 Co podle vás znázorňují šipky?

2 Odkud vycházejí?

3 Který kontinent byl lidmi osídlen jako první, Jižní Amerika nebo Eurasie?

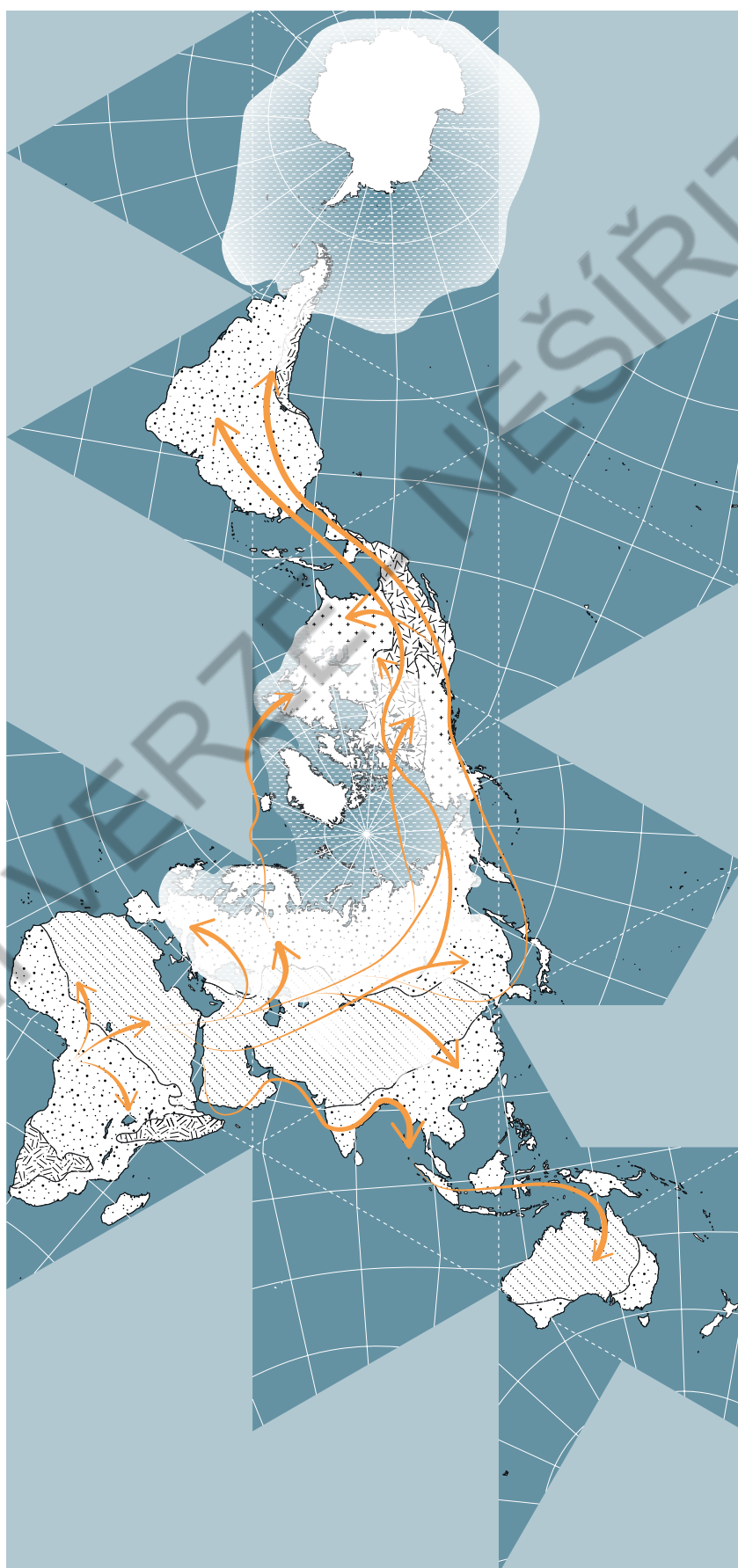
Zamyslete se nad nedávnými migracemi z vaší země do zahraničí. Co vede lidi k migraci do zahraničí?

- ☐ Pracovní kariéra
- ☐ Hledání práce
- ☐ Studium / cíle v oblasti vzdělávání
- ☐ Sňatek nebo sloučení rodiny
- ☐ Špatné životní podmínky
- ☐ Nedostatek svobody
- ☐ Nespravedlnost,
- ☐ chudoba a / nebo válka

Poté se zamyslete nad tím, kdo z ciziny migruje do vaší země. Stěhují se všichni ze stejných důvodů?

Ano

- ☐ Ne
- ☐

Globální migrace

Migrace se dotkla celé planety, včetně Austrálie, kam do té doby lidská noha nevstročila. Potomci malé skupiny z Afriky se okolo roku 70 000 př. n. l. úspěšně přesunuli do Asie a došli až do Evropy. Lidé z jižní Asie se usídlili v Austrálii a lidé z dnešní severovýchodní Sibiře se okolo roku 14 000 př. n. l. pěšky dostali až do Ameriky, kdy jim nízká hladina moří umožnila dojít až na dnešní severozápadní Aljašku. Když mezi lety 14 000 př. n. l. a 8000 př. n. l. skončila poslední doba ledová a globální oteplování rozpustilo led, lidem se otevřela cesta do jižních částí amerického kontinentu. Dostali se až k jeho nejjihnějšímu bodu, Tierra del Fuego, a přepluli Karibské moře, aby se usídlili na zdejších dvou hlavních ostrovech.

Je patrné, že tuto migraci umožnily výrazné technologické pokroky. Lodě urychlily migraci na dlouhé vzdálenosti, techniky skladování usnadnily dlouhé putování a nové oblečení lidem pomohlo přežít v různých podnebných podmínkách.

Trvalé migrace a kočovný život

Tyto přesuny můžeme rozdělit na dlouhé cesty, které vedly ke světové migraci a osidlování planety Země, a krátké cesty, které se v rámci relativně malé oblasti o rozloze několika desítek až stovek kilometrů čtverečních podnikaly denně. Na přesuny lidí měly vliv změny ročních období, vegetační cyklus rostlin a migrace zvířat, která lidé pronásledovali. Vzhledem k tomu, že ještě neuměli pěstovat rostliny a chovat zvířata, byla kvůli obživě trvalá migrace do úrodnějších oblastí nevyhnutelná. Byli zvyklí putovat z místa na místo. Kromě obrovské migrace, která zalidnila planetu Zemi, byli lovci a sběrači neustále v pohybu a vedli kočovný život ve snaze najít potravu a další zdroje.

Růst populace

Demografický tlak je tlak vyvíjený na určité území buď v důsledku populačního růstu, nebo zvýšené spotřeby potravin. S nárůstem populace žijící v jedné oblasti už přírodní zdroje (jídlo, čistá voda, vzduch, prostor, podnebné podmínky, ekologické a geologické podmínky) nemusí být pro takové množství lidí dostačující. Nedostatek zdrojů může lidi přimět k přesunu.

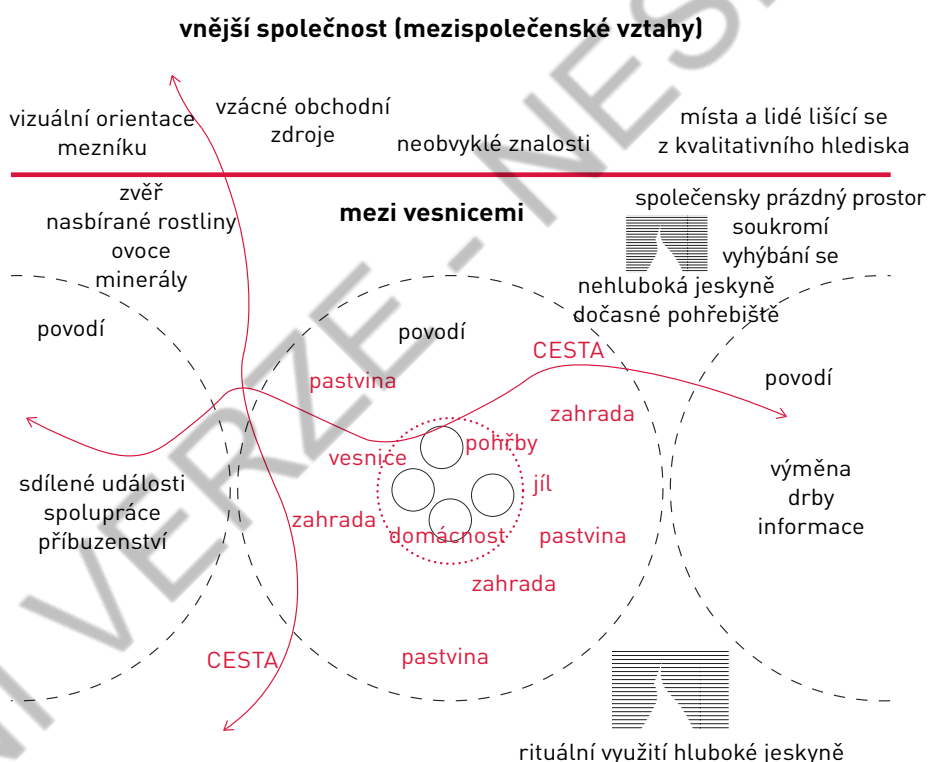
V době 10 000 př. n. l. žilo na planetě okolo 6 až 10 milionů lidí. Plodnost byla nižší než jindy a míra dětské úmrtnosti naopak vyšší. Lovci a sběrači umírali ve věku 30–40 let v důsledku nemoci nebo násilí. Známky násilné smrti vykazuje 40 % mužských a 15 % ženských koster. Násilí bylo nejčastější příčinou úmrtí a bylo součástí každodenního života. Výchova dětí byla obtížná a plná rizik: ženy rodily v průměru čtyři až pět dětí, z nichž polovina zemřela do pěti let věku. Potomci museli být schopni následovat skupinu a držet s ní krok. Děti výrazně snižovaly pohyblivost komunity lovců a sběračů a byly tak pro ně značnou zátěží. Starší a slabší jedinci a děti byli občas vykázáni ze skupiny a ponecháni svému osudu, což pro ně v podstatě znamenalo rozsudek smrti. Navzdory nepříznivým podmínkám se nemuseli tolik potýkat s infekčními chorobami, protože skupiny byly příliš malé na to, aby vypukla epidemie. Kromě toho jsou dnešní

70 000 př. n. l.

10 000 př. n. l.

Vesnice jako prostor identity

Vesnické oblasti byly spojovány s budováním identit. V mnoha společnostech získali jednotlivci práva a uznání, protože vynaložili úsilí v různých činnostech. Zahrady vznikaly ze společné půdy, kterou si lidé vzali, připravili, oplotili a osázeli. Obdělávání půdy bylo vnímáno jako společensky přínosná činnost a okolí domácnosti nebo vesnice se obvykle považovalo za majetek dané osady lidí. Obděláváním určitého prostoru si lidé vytvářeli identitu a vztah k tomuto prostoru. Tento prostor měl silný společenský význam a jednotlivé oblasti sehrály při

Převzato z J. Robb, *The Early Mediterranean Village*, 2009

formování identity odlišnou roli. V některých částech vesnice se začaly projevovat společenské rozdíly. Muži a ženy, mladí a staří, vůdci a rolníci, ti všichni měli jinou zkušenost s obchodem, válčením, zemědělstvím, domácnostmi a prozkoumáváním světa. V okolí vesnice žili lidé, kteří sdíleli stejný způsob života i obecnou identitu. Tyto oblasti byly obecně považovány za součást osady, kterou obklopovaly, i když k nim nebyl zaveden oficiální nebo hlídáný přístup. Tyto prostory mezi osadami, které nepatřily žádné konkrétní skupině obyvatel, mohly být využívány několika sousedními komunitami. Byla to společná území. Zde se odehrávala historie jejich obyvatel. Cesty, mýtiny, potoky a okolí vesnice nebyly důležité pouze z geografického hlediska, ale výrazně se podílely i na budování identity a historie dané vesnice. Lidé tyto oblasti dobře znali a hledali zde útočiště, neobydlené oblasti na-

opak považovali za místa obývaná přízraky. Tato kosmologická přesvědčení se soustředila na vysoké hory, moře, sopky a dutiny.

K formování identit a organizaci prostoru přispěly také některé architektonické prvky. Příkopy například sloužily jako prostředek vymezení prostorového celku a k jednoznačnému vyjádření kolektivní identity. Příkopy uvnitř vesnice zdůrazňovaly specifické vlastnosti dané domácnosti jako modulární jednotky společnosti. Tento prvek oddělující pozemky a domácnosti se hojně využíval pro oddělení jednotlivých lidských činností a vytvoření prostoru, na kterém se lidé mohli scházet a oslavovat své předky. V různých skupinách po celé Evropě od Británie až po Středomoří sloužily příkopy jako místo pro přípravu těl na pohřeb.

Hroby byly většinou hromadné a nacházely se ve stejném prostoru jako domácnosti. Umístění hrobů pomohlo osvětlit historii dané skupiny a vesnice. Identita skupiny a způsoby, jakými v ní lidé budovali vztahy, souvisely s formou vzájemné komunikace na základě soužití. Hroby byly součástí prostoru vesnice a lidé kolem nich několikrát denně chodili a pracovali. Jejich umístění v rámci krajiny pravděpodobně souviselo s identitou skupiny, která kvůli nim v dané oblasti zůstávala. Hroby sloužily jako fyzická úložiště historie dané skupiny odkazující na vesnici a její prostorovou organizaci. Výsledkem byl vznik kolektivní historie, která byla denně připomínána. Každá proměna vesnice byla zakořeněná v nadčasových tradicích.

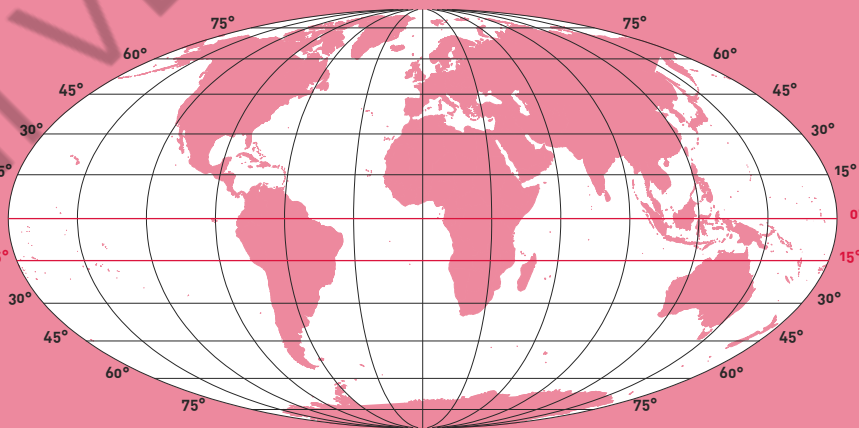
Od soužití k příbuzenství

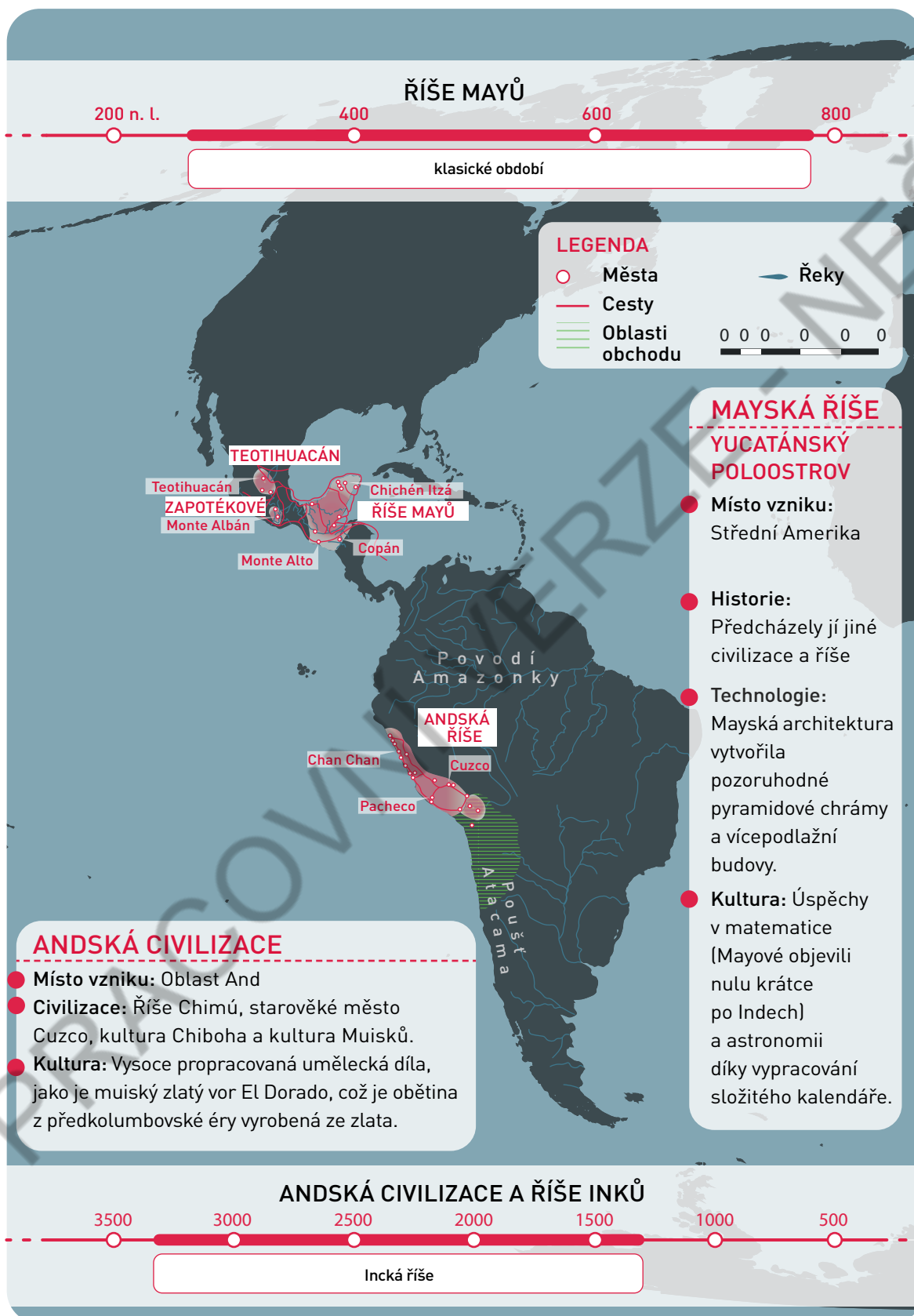
Husté sítě vesnic byly nejspíše dynamičtější. Protože se však skládaly z více či méně spřízněných skupin, konflikty v komunitách byly pravděpodobně běžnější a závažnější. Zdá se, že větší vesnice nespolupracovaly s ostatními vesnicemi na denní bázi a jejich vzájemný vztah se mohl omezit na pravidelné obřady a hromadné výpravy. Život na vesnici představoval společný projekt, jehož cílem bylo vyvážit praktické výhody, jako je obrana a přednosti společenského života, a možné vnitřní napětí a překážky ve vztazích mezi domácnostmi vyplývající z omezené pohyblivosti a závazku spoluzití. Spojení mezi soužitím a sdílením společné historie a identity se nakonec přetrhlo. Příčin byla patrně celá řada: intenzivnější výrobní systémy mohly v některých oblastech zvýhodnit rozptýlené osady a nové vztahy mezi vesnicemi mohly vytvořit průřezová spojení. Soužití představovalo poněkud statické a nepružné navázání vztahů s ostatními. Naproti tomu genealogické struktury, které nebyly pevně spojené s osadami, se mohly volně rozšiřovat pomocí příbuzenských vztahů, mohly se transformovat tak, aby se přizpůsobily aktuálním nepředvídatelným

situacím, a mohly vést k uzavření výhodných spojení prostřednictvím smíšených manželství. Rodokmeny byly postupně považovány za důležitější než sdílení prostoru a mezi lidmi se tak začaly formovat hierarchizovanější vztahy.

VÝZNAM UMÍSTĚNÍ HROBŮ

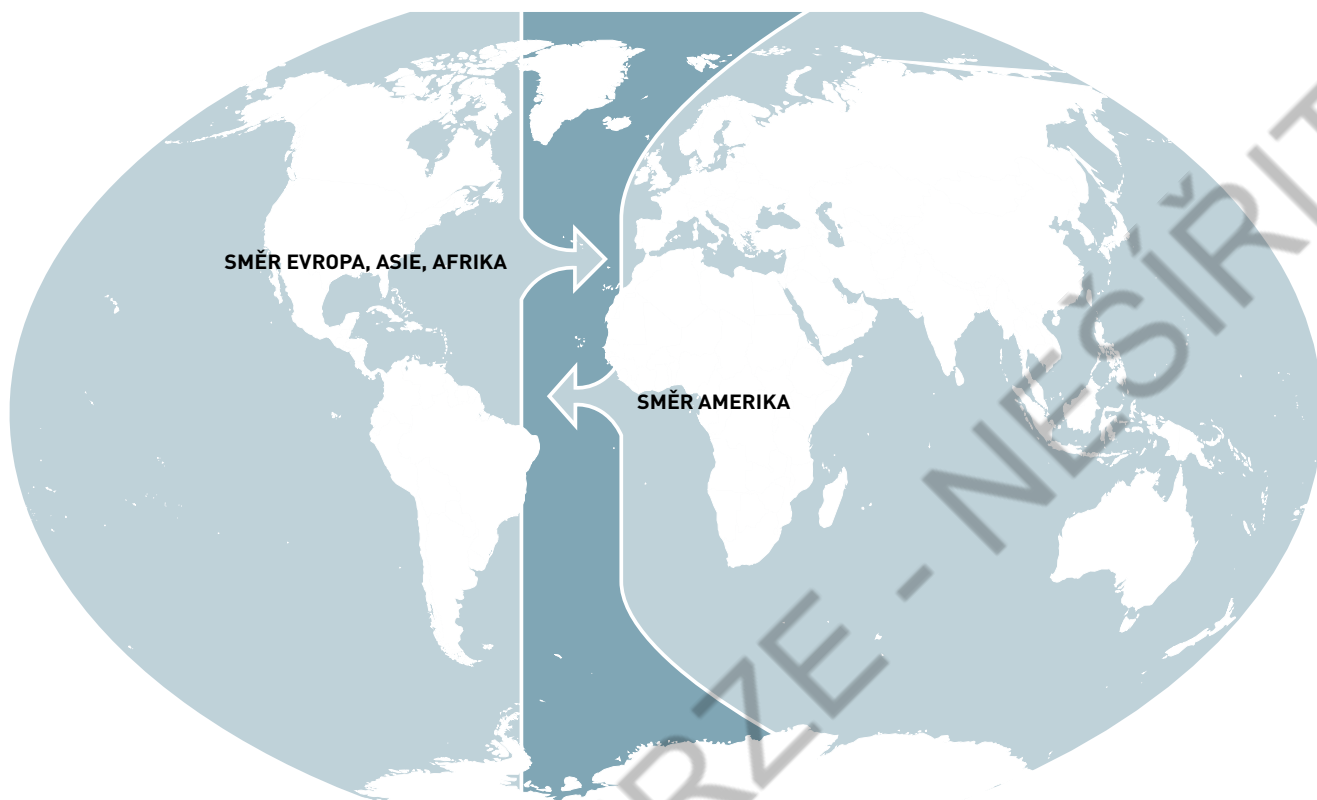
- 1 Kde se ve vašem městě nacházejí hroby?
- 2 Kde se nacházejí ve vzdálených zemích / na vzdálených kontinentech? Vyberte si zemi nacházející se v zeměpisné šířce 0–15° jižním směrem a poté vyhledejte informace (texty/obrázky) o umístění hrobů a hřbitovů v této zemi.
- 3 Nyní odpovězte na následující otázky: Co nám umístění hřbitovů říká o tom, jak na smrt a mrtvé nahlíží daná kultura?
- 4 Zkuste najít nahrávku pohřební písně z dané země nebo oblasti.
- 5 Jaké pocity ve vás ta píseň vyvolává? Podělte se o ně se svými spolužáky a spolužačkami.

EKOLOGICKÁ VÝMĚNA

chinin
kaučuk
tabák

krocani

avokádo
maniok
chilli papričky
guava
sladká paprika
ananas
brambory
dýně
tykev
sladké brambory
rajčata

třapatka
měsíček
petúnie
vánoční hvězda
slunečnice

fazole
kakao
kešu
kukuřice
arašidy
pekanové ořechy
vanilka

jablka
banány
zelí
citrusové plody
hlávkový salát
olivy
broskve
hrušky
tuřín
vodní meloun

dobytěk
kuřata
koně
prasata
ovce

ječmen
káva
rýže
pšenice

dýmějový mor
malárie
záškrť
spalničky
příušnice
neštovice
tyfus
žlutá zimnice

karafiáty
narcisy
sedmikráska
pampelišky
tulipány

rosička
cukrová třtina

muchničky
včela medonosná

1500 n. l.

1750 n. l.

a také rozsáhlé území, které bylo vhodné pro zemědělskou produkci. Tito obyvatelé měli dlouhou zkušenost s pěstováním plodin v různých přírodních podmínkách a byli také zručnými vodohospodáři.

Kolonizace způsobila přesun zemědělských nástrojů, rostlin, zvířat a zemědělských technik mezi kontinenty a mezi různými skupinami obyvatelstva. Přinesla tak výrazný posun v globální historii ekologie, zemědělství a společnosti.

Španělé začali pěstovat nové rostliny, mezi které patřil bob obecný, luštěnina, která se pěstovala podle střídavého systému pěstování brambor. Pšenici částečně nahradily brambory a pěstovaly se také ječmen, oves, žito, vojtěška, vinná réva, olivy, ovocné stromy a cukrová třtina. Španělé také přinesli zvířata evropského původu, jako jsou voly, ovce, prasata, drůbež, koně, osli a muly. Na americké kontinenty byly přivezeny i některé nástroje, jako jsou srp, motyka, rýč, pluh a vozík, ale také mlýny na zrní, drtiče na cukrovou třtinu a nástroje pro předení a tkaní. Na začátku kolonizace, kdy byla americká populace zdecimována, pomohly tyto nové nástroje pokrýt nedostatek pracovní síly a zvýšily produktivitu zemědělských pracovníků.

Regionální specializace na amerických kontinentech

Zemědělské produkty byly prvním volně loženým zbožím, se kterým se v rámci oceánské obchodní sítě obchodovalo. Tento obchod měl zásadní dopad na způsob, jakým lidé hospodařili a žili. Na amerických kontinentech se výrazně změnila půda i plodiny. Začaly se zde pěstovat nové rostliny a chovat nová zvířata a zavedly se nové zemědělské techniky.

V zemědělském systému Inků měly jednotlivé regiony různou specializaci a společně fungovaly v rovnováze. Různé oblasti produkovaly různé potraviny, z nichž část sloužila k obživě a část k výměně mezi těmito oblastmi. Díky kolonizaci a ekologické výměně vznikaly nové regionální specializace. Často se pěstovala pouze jedna plodina, která se poté vyvážela do západní Evropy. V důsledku toho se zmenšil prostor pro obživu místních rolníků. Zemědělské zdroje z různých amerických regionů, jako je cukrová třtina, bavlna, dobytek, tabák, kaučuk, chinin a káva, byly určené k vývozu. To stejné platilo i pro nerostné zdroje, jako je zlato, měď, zinek, olovo, ledek a guáno. Všechny tyto zdroje se produkovaly a shromažďovaly pro vývoz do západní Evropy.

Západní Evropa začala na amerických kontinentech prosazovat také další specializace, aby tak uspokojila svůj vnitřní trh, a jednotlivé regiony tak získaly nové zaměření. V Andách se například chovaly ovce, v jižních pobřežních oázách se vyráběl cukr, v severních pobřežních oázách se pěstovala bavlna, v andských údolích tabák a v Amazonii

Odpor vůči útlaku na amerických kontinentech

Francouzské slovo „**marron**“ pochází ze španělského výrazu „**cimarrón**“ taínského [indiánského] původu. Ve španělštině se obvykle používá označení *palenques* a v Brazílii *quilombos* nebo *mocambos*.

Státy a svrchovanost

podmínkách. Plantáž byla jedním z nejsurovějších a nejnerovnějších systémů produkce, ve kterém byli lidé nuceni pracovat. Otroci nežili jako lidé a jejich životy byly velmi krátké.

V žádném jiném období historie se nesetkáme s tak komplexním donucovacím systémem takového rozsahu, který by přinesl tak velkou lidskou oběť. Nerovnosti se dramaticky prohloubily. Režimy podřízenosti se výrazně lišily, stejně jako se lišily způsoby, jakými se rolníci, nevolníci a otroci nadvládě vzpouzeli. Formy odporu byly různé, od využívání obvyklých a tradičních praktik s cílem zmírnit a oslabit vykořisťování až po přímé vzpoury a útoky.

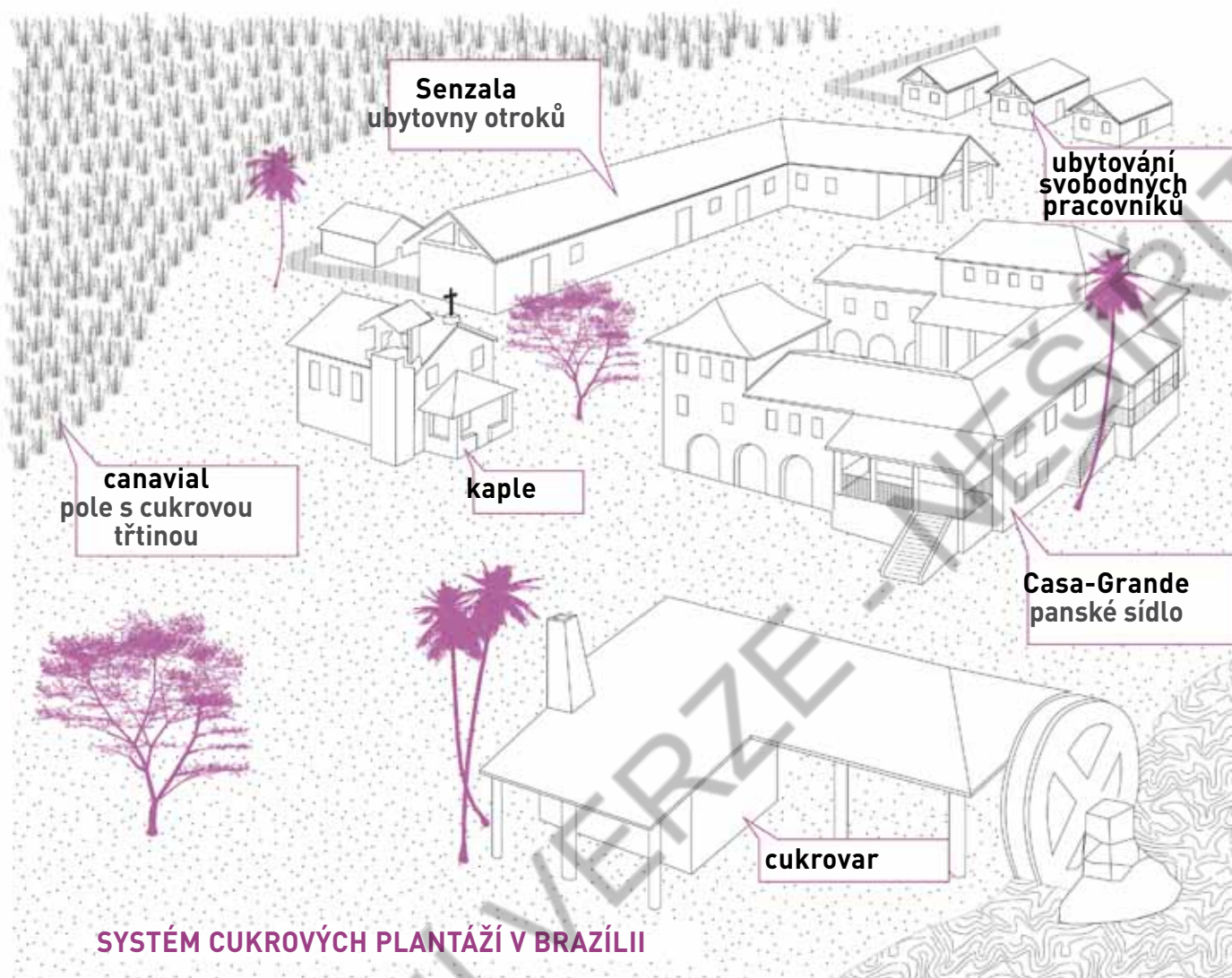
Afričtí otroci se chtěli vymanit z otroctví, rybáři z nevolnictví, deportované osoby z nucené práce, námořníci z nedobrovolného nástupu do služby, ženy z inkvizice a rolníci z dluhů a hladomoru. Odpor kladlo mnoho lidí po celé planetě.

Jedním z význačných projevů odporu vůči systému plantáží v Americe byl odpor otroků, kteří utekli z plantáží a žili nezávisle v uprchlických, tzv. **maroonských komunitách** napříč americkými kontinenty. Otroci od svých pánů utíkali neustále, často jen na pár dní, někteří se však rozhodli, že se do otroctví nikdy nevrátí, a našli útočiště v bažinách, džunglích, lesích a horách. Některé tyto komunity vznikly po povstáních otroků, která probíhala v 70. letech 17. století v britských koloniích, zejména na území dnešní Jamajky a Britské Guyany. Po roce 1715 se na Jamajce rozšířily plantáže na cukrovou třtinu, což vedlo k útokům uprchlických komunit a útekům otroků. Ve 30. letech 18. století byla Jamajka jedním velkým válečným polem. Reakce bílých obyvatel na uprchlické komunity se v průběhu času lišily, výjimkou nebyly vojenské útoky ani mírové smlouvy.

Potomky lidí z těchto prvotních uprchlických komunit lze na amerických kontinentech najít dodnes. Stále formují částečně nezávislé enklávy v Surinamu, Francouzské Guyaně, na Jamajce, v Brazílii, Kolumbii a Belize.

Od 16. do 18. století se v Evropě a jejích koloniích zrodilo zcela nové politické a společenské uskupení: moderní stát. Ten koncentroval politickou moc tak, jak se to žádnému jinému systému v minulosti nepovedlo.

Státy sestávají ze souboru institucí, které vykonávají svrchovanou pravomoc v jasně definovaném regionu. Svrchovanost je projevem veřejné moci. Koncept moderního státu vznikl v 16. století v Evropě. Za rané formy územních států lze považovat Burgundsko, Francii a Anglii. Říše se silně decentralizovanou vládou, jako byla habsburská

říše, Rusko či osmanská říše, ztratily v průběhu času vliv a moc. Zatímco v říších byly hlavním pojícím prvkem vztahy založené na dárkách, státy uplatňovaly kontrolu nad vymezeným územím. Aby stát získal územní svrchovanost, musí být schopen v rámci daných hranic prosadit svůj monopol na moc, kontrolu a násilí. K tomu je zapotřebí rozsáhlá správa a centralizace znalostí, pomocí kterých se mobilizují zdroje (prostřednictvím daní) a lidé (prostřednictvím povinné vojenské služby). S využitím těchto zdrojů státy poskytují tři druhy veřejných služeb: ochranu, fyzickou infrastrukturu, jako je doprava, a sociální infrastrukturu, jako je vzdělávání a sociální služby. Legitimizace státu prostřednictvím těchto služeb byla abstraktnější než v případě vůdce, krále nebo císaře. Jeden příklad tohoto omezení můžeme najít v Anglii 17. století, kdy byla moc krále omezena parlamentem složeným z bohatých sociálních skupin. Vztahy mezi jednotlivými spole-

1/2

MNOHO REVOLUCÍ BĚHEM VELKÉ FRANCOUZSKÉ REVOLUCE

Před svoláním generálních stavů (legislativního a poradního sněmu), které měly zabránit revoluci, požádal francouzský král své poddané, aby sepsali sešity stížností [francouzsky *Les Cahiers des Doléances*] a poslali je královskému soudu, aby se mohl seznámit s jejich požadavky a očekáváními. Autorkou níže uvedených stížností je Madame Marie, což byla pravděpodobně vdova pocházející z Normandie. Předmětem její stížnosti je královský dekret z roku 1789, který stanovoval, že ženy z prvního a druhého stavu (duchovenstvo a šlechta) mohly v zastoupení volit zástupce generálních stavů, mohly tedy pověřit svého manžela nebo jiného mužského zástupce z řad duchovenstva, aby volil jejich jménem. Naopak ženy ze třetího stavu vlastníci majetek, vdovy nebo dospělé neprovdané ženy toto právo neměly.

1 **Přečtěte si text a podtrhněte
klíčové argumenty každého
odstavce.**

V této revoluční době si žena, kterou ohromuje mlčení ženské poloviny společnosti, která by měla mít tolik co říct, bojovat proti toliko zneužitím a předložit tolik stížností, dovoluje promluvit nahlas na obranu ostatních žen.

[...] Otevřely se mi oči, když jsem viděla [...] ženy okopávat půdu, vést pluh, řídit poštovní vůz. Jiné podnikly dlouhé a náročné cesty pro obchodní účely. Ráda bych dodala, že navzdory nedostatkům našeho vzdělání existuje řada žen, které veřejnosti přinesly mnoho užitečného a poučného. [...] Copak jsme koneckonců neviděli ženy, které držely otěže vlády se stejnou moudrostí jako veličenstvo? [...] Co víc je třeba k tomu prokázat, že máme právo stěžovat si na nám dostupné vzdělání, na předsudky, které z nás dělají otrokyně, a na nespravedlnost, do které se rodíme [...] a která nás obírá o statky, které by nám příroda a rovnost měly zajistit.

[...] Mé nároky se mohou zpočátku zdát neuvážené a někdo může považovat přijetí žen do generálních stavů za nepochopitelně a absurdně domýšlivé. Ženy nebyly nikdy přijaty do rad králů a republik. [...] Ženy se musí řídit heslem pracovat, poslouchat a mlčet. [...] My však věříme, že je naprosto spravedlivé povolit ženám, vdovám nebo dívkám, které vlastní půdu nebo jiný majetek, předložit své stížnosti trůnu a že si také zaslouží volit, protože jsou stejně jako muži povinny platit královské daně a plnit své obchodní závazky.

[...] Již se prokázalo, že šlechtice nemůže zastupovat běžný občan [plebejec] a běžného občana šlechtic, stejně tak nemůže muž zastupovat ženu. Zástupci by měli mít zcela totožné zájmy jako zastupovaní, proto by ženy měly být zastupovány pouze ženami. ►►

2/2

MNOHO REVOLUCÍ BĚHEM VELKÉ FRANCOUZSKÉ REVOLUCE

2 Doplňte věty.

Madame Marie...

...neschvaluje _____, protože se nikdy nepokusili změnit jejich podřízené postavení;

...viní _____, kteří nesou odpovědnost za historické podřízení a zneužívání žen;

...uvádí, že ženy prokázaly, že se dokáží účinně účastnit _____ a _____ života;

...prohlašuje, že ženy, které mají _____, mohou být přijaty do generálních stavů a hlasovat;

...tvrdí, že ženy nemohou být ve veřejném životě zastupovány _____.

3 Marie zmiňuje tři „zla“, která ženám komplikují život. Jaká to jsou?

4 Madame Marie odmítá povinnost svěřit hlasování zástupci a obhajuje zásadu, která tvořila základ Velké francouzské revoluce a budoucích demokratických systémů. Jaká zásada to je?

- ☐ Pokud se rozhoduje o blahu země, měl by být počítán hlas každého jednotlivce.
- ☐ Protože členové každé společenské třídy sdílí stejné zájmy, měli by společně představovat jeden hlas. Tak nebudou nároky nižších tříd bránit cílům bohatších tříd.

5 Marie připomíná „motto žen“.

Myslíte si, že toto heslo platí i dnes?

Navštivte zpravodajskou stránku a najděte komentáře, projevy nebo prohlášení, které dokazují, že tento názor stále existuje.

Co je podle vás možné udělat proto, aby se tento názor změnil?

Diskutujte o tom ve třídě. ■

na těžbě zdrojů z konkrétních nalezišť a zbraně mohly být vyráběny pouze pomocí energie a vzduchu. Rozšířená dostupnost amoniaku vyprodukovaného na základě Haber-Boschova procesu má na svědomí více než 100 milionů lidí zabitých během ozbrojených konfliktů. Toto hnojivo zároveň umožnilo pěstovat a sklízet obrovské množství obilovin, které se po skončení druhé světové války využívaly jako krmivo pro zvířata. Z výsledného rozmachu produkce obilovin v USA a Evropě spotřebovala hospodářská zvířata dvě třetiny. Agrochemická hnojiva radikálně změnila zemědělství.

Haber-Boschův proces umožňoval výrobu hnojiva ze vzduchu a fosilních paliv, což snížilo náklady na jídlo i práci. Levná anorganická hnojiva přinesla vyšší výnosy pro zemědělce, kteří posílali obrovské množství potravin do měst. Tato práce však vyžadovala méně pracovníků, hospodáři tak snížili mzdy a rolníci byli vystěhováni a přesunuli se do měst. Posun hranice rozšíření dusičnanů změnil vztah člověka k přírodě a přesunul také dosah pracovní síly z polí do města.

Posun hranice šíření ropy

Na začátku 20. století se posunula i další specifická hranice, a tou byla hranice rozšíření ropy. Mezi ropné produkty patří pohonné hmoty, topné oleje pro vytápění a výrobu elektřiny, asphalt, silniční olej a výchozí suroviny pro výrobu chemikálií, plastů a syntetických materiálů. Plastové a syntetické materiály vznikaly už na začátku 20. století, běžně se však začaly využívat až v 60. letech 20. století.

Na začátku 20. století bylo hlavním producentem ropy Rusko. Po konci první světové války krátce panovaly obavy z nedostatku ropy, dokud se v Kalifornii a Oklahomě neobjevila nová pole a zásoby ropy nepředčily poptávku v USA. Po objevení ropného pole na východě Texasu v roce 1930, tedy během velké hospodářské krize, se ropný průmysl v USA potýkal spíše s nadprodukcí než nedostatkem ropy. Mezi lety 1928 a 1934 získaly americké společnosti koncese na těžbu ropy v Nizozemské východní Indii, dnešní Venezuele, Iráku, Bahrajnu, Saúdské Arábii a Kuvajtu. Venezuela se do 30. let 20. století stala po USA a Sovětském svazu třetím největším producentem ropy na světě a také jejím předním vývozcem.

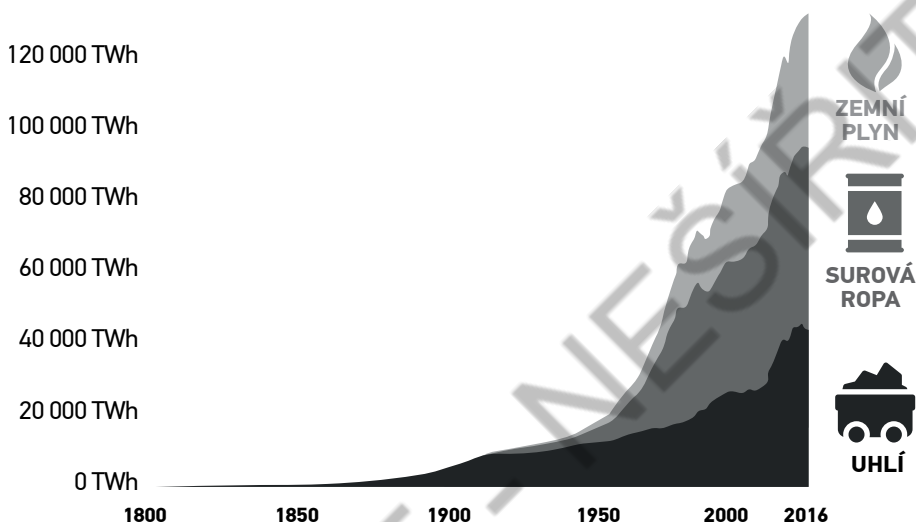
V roce 1938 ztratily americké a britské společnosti přístup k mexické ropě, protože vláda znárodnila většinu zahraničních společností v Mexiku a zřídila národní ropnou společnost, která toto odvětví spravovala. Toto znárodnění ohrozilo pozici mezinárodních ropných společností a kapitalisté byli nuceni zemi opustit. Zároveň bylo zřejmé, že **nadnárodní společnosti byly považovány za škodlivé pro hospodářský rozvoj této země.**

Ropa sehrála důležitou roli během druhé světové války. Poháněla

Nadnárodní společnost je obchodní společnost, která má pobočky, výrobní zařízení a další aktiva v několika zemích, ale je řízena z jediné domovské země.

**GLOBÁLNÍ SPOTŘEBA FOSILNÍCH PALIV V LETECH 1800–2016,
MĚŘENO V TERA-WATT-HODINÁCH (TWh)
(UPRAVENO Z WEBOVÉ STRÁNKY OUR WORLD IN DATA)**

totiž klíčové systémy zbraní, jako jsou válečné hladinové lodě, ponorky, letadla a tanky, a značnou část námořní i pozemní dopravy. Ropa měla také významnou roli při výrobě munice a rozvoji syntetického kaučuku na bázi ropy. USA vstoupily do války s přebytkovou produkční kapacitou více než jeden milion barelů denně. Tento náskok umožnil, aby ropný průmysl USA téměř bez cizí pomoci podporoval válečné úsilí USA a jejich spojenců. Německo a Japonsko si naopak přístup k ropě zajistit nedokázaly, což výrazně přispělo k jejich porážce.

S objevem ropy v některých regionech USA, jako je Pensylvánie, Texas či Kalifornie, USA rychle obsadily a posílily svou pozici předního světového producenta ropy. Do roku 1945 se dva ze tří barelů ropy vyprodukovaly v USA. Toto vedoucí postavení si USA udržely po tři desetiletí. Světová produkce ropy dále výrazně vzrostla po druhé světové válce a překonala tak mimořádný hospodářský růst této doby o téměř 60 %. USA na pozici předního světového producenta vystřídal až v 70. letech 20. století Sovětský svaz a poté Saúdská Arábie.

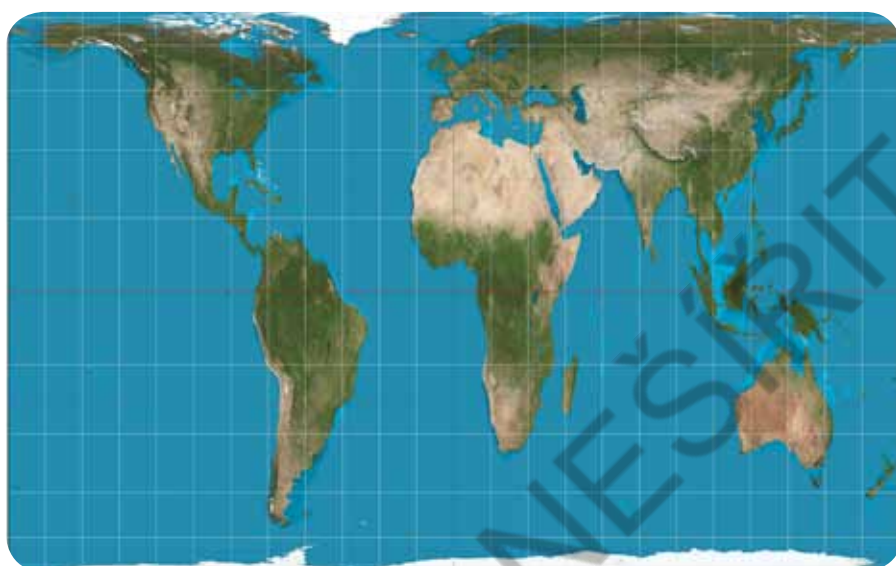
Industrializace zemědělství odstartovala na konci 19. století v USA a poté se prosadila i v Evropě. Do 40. let 20. století se růst celosvětové produkce pšenice pojil s rozšiřováním území osázeného touto plodinou. Po druhé světové válce se tato expanze náhle zastavila. Vyšší produkce bylo možné dosáhnout pouze zvýšením výnosů na hektar. Pro dosažení tohoto cíle se zemědělská produkce v USA integrovala do energetického systému založeného na fosilních palivech a pěstování nových vysoce výnosných plodin se tak pojilo s využitím energeticky náročných technologií.

Posun hranice šíření
potravin

GALL-PETERSOVO ZOBRAZENÍ

(Zdroj:
Wikimedia Commons)

Gall-Petersovo zobrazení zkresluje tvar pevninských ploch, aby jejich relativní velikost odpovídala skutečnosti. Do středu zájmu se dostalo ve chvíli, kdy bylo navrženo jako náhrada Mercatorova zobrazení, které je považováno za eurocentrické, protože zvětšuje skutečnou plochu Evropy, USA a Ruska. Na Mercatorově zobrazení vypadají regiony podél rovníku menší, než ve skutečnosti jsou. Arno Peters se domníval, že to ospravedlňuje tvrzení, že regiony, jimiž rovník prochází, jsou chudé a zaostalé, a proto navrhl přesnější zobrazení.

Převládal názor, že se skládal z tradičních společností, které postrádaly technologie a byly domovem zaostalých jedinců. Rozlišování přírody a společnosti, které podporovali evropští kolonizátoři už od 16. století, vedlo k rozlišování nerozvinutých a rozvinutých zemí. Někteří lidé a národy sice byli součástí společnosti, zároveň však byli považováni za méně rozvinuté a v podřadném postavení vůči ostatním. Západ neboli první svět podporoval zvláštní formu začlenění zemí třetího světa: tyto země sice mohly být začleněny, ale pouze v podřízené pozici. Mohly se stát součástí prvního světa, ale musely by projít postupným a pomalým vývojem, který by řídil Západ.

V tomto díle jsme se už dozvěděli, že dominantní postavení USA a zemí západní Evropy se do značné míry zakládalo na nerovném a nevyváženém vztahu s ostatními regiony světa. Těmto regionům byla prakticky vnucena role producentů surovin a vývozců levné pracovní síly. I když země třetího světa přijaly mnoho hospodářských politik, tento systém je stále nevyvážený a nespravedlivý.

Jako zaostalé se označovaly také části jednotlivých národů. Například poté, co v Itálii vznikl národní stát, byla jižní část země deindustrializována a dostala se do podřadného postavení. Ve srovnání se severem země tedy byla považována za zaostalou.

Rio de Janeiro, 2019.
Na úbočí hory Dois
Irmãos se nachází favela
Vidigal, na pobřeží leží
bohatá sousedství Leblon
a Ipanema.

problémy a zvýšený výskyt rakoviny. Likvidace odpadu vytvořila hodnotný trh a nezákonně jednající soukromé společnosti a skupiny díky tomu zvýšily své výnosy.

Města: slumy a gentrifikace

Od 70. let se růst měst pojil i s intenzivnější městskou produkcí. Produkce se totiž přesunula přímo do města.

Ve většině světových regionů počet měst neustále narůstal. Města snadno poznáme podle osvětlení. Jak dokazují noční světla, urbanizace prolomila hranice měst, metropolí, regionů i území a dosáhla planetárního měřítko. Nejedná se pouze o růst několika městských center, ale o úplnou změnu struktury lidských populací. Města přilákala obyvatele vesnic a poté vytlačila celé skupiny obyvatel na předměstí. Do konce 20. století bylo možné najít metropoli v každém regionu. Mezi nejlidnatější města s 10–20 miliony obyvatel patří Bombaj, Mexico City, São Paulo, Jakarta, Istanbul, Šanghaj, Moskva, New York, Tokio nebo Londýn. Mexico City, São Paulo a Moskva jsou vnitrozemská města, zatímco ostatní jsou přístavy.

Centra měst vznikala na základě plánování, na rychle rostoucích okrajích však převažuje improvizace. Nejchudší zástupci populací se přesunuli do metropolí, kde obývali slumy na okraji měst. V některých případech, jako je Rio de Janeiro, žijí chudí ve čtvrtích nazývaných favelas hned vedle bohatých oblastí oddělených vysokými zdmi, které znázorňují nerovnost mezi těmito dvěma světy.

Spojující a rozděluující prvky křížují mnoho měst. Uzavřené komunity

Nádherný pohled na noční Zemi si můžete vychutnat na webové stránce Cities at Night.

DEN PŘEKROČENÍ LIMITŮ (OVERSHOOT DAY)

Den překročení limitů země je den, na který by spadal den překročení limitů celé planety, pokud by všichni lidé měli stejnou spotřebu jako lidé v této zemi. Den překročení limitů nemají všechny země: pouze ty, jejichž ekologická stopa na osobu překračuje globální biologickou kapacitu (1,63 globálních hektarů). Země, jejichž ekologická stopa nepřekračuje globální biologickou kapacitu (1,63 globálních hektarů), den překročení limitů nemají, a proto nejsou součástí níže uvedeného grafu.

Prohlédněte si grafy a poté doplňte cvičení.

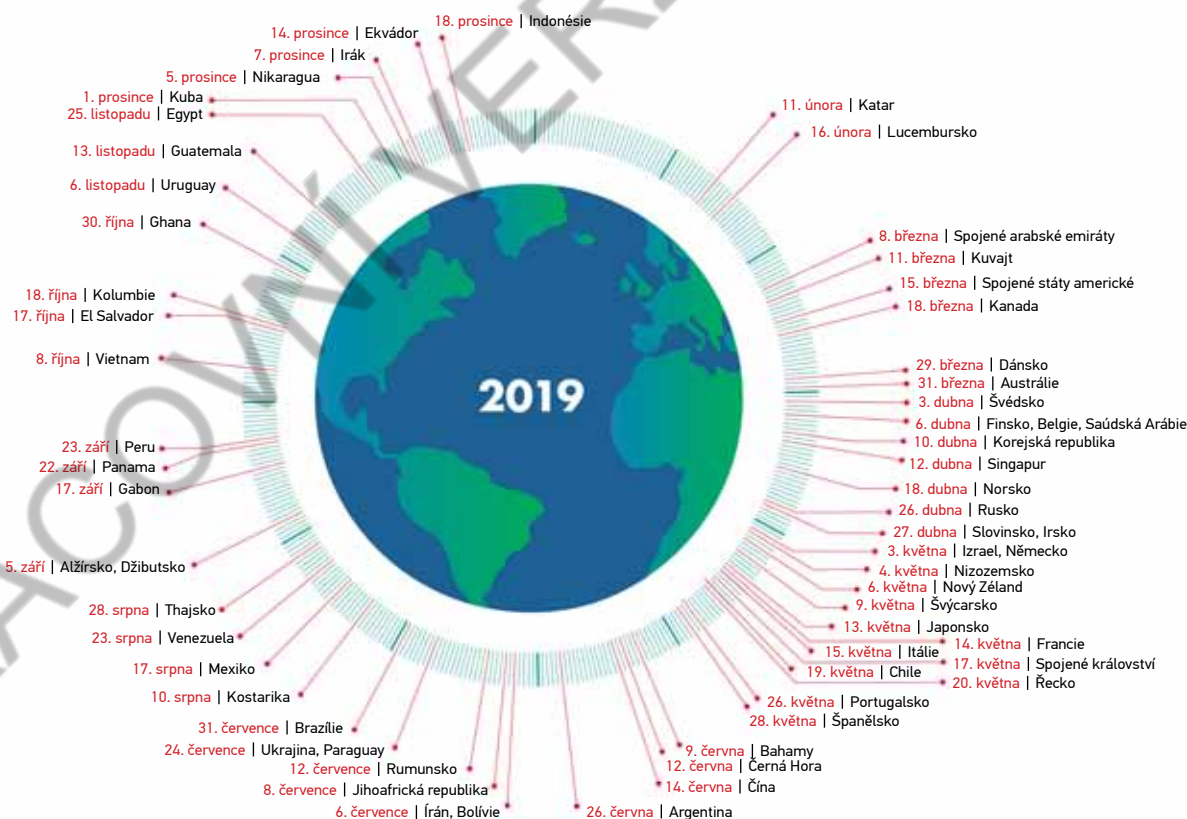
Zjistěte, na který den připadá den překročení limitů ve vaší zemi.

Zjistěte, která země má den překročení limitů jako první v roce a která země naopak jako poslední. Na internetu najděte ekonomické a politické příčiny obou případů.

Porovnejte svůj životní styl s obyvateli země, ve které den překročení limitů připadá na den nejbližší 31. prosinci. Jak můžete svůj životní styl změnit tak, aby den překročení limitů vaší země připadal na pozdější než aktuálně odhadované datum?

Den překročení limitů v jednotlivých zemích v roce 2019

Na který den by den překročení limitů připadal, kdyby světová populace žila jako...

KULTURA A MĚSTSKÝ PROSTOR: MAPA RAS VYTVOŘENÁ TEČKOVOU METODOU

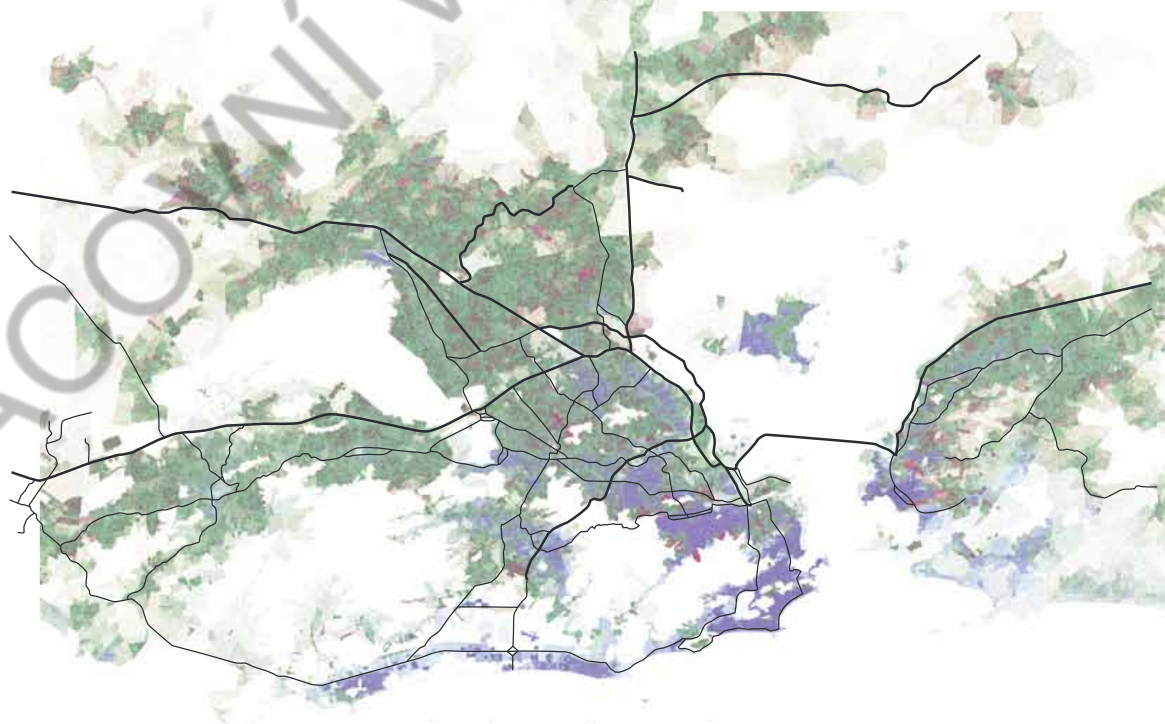
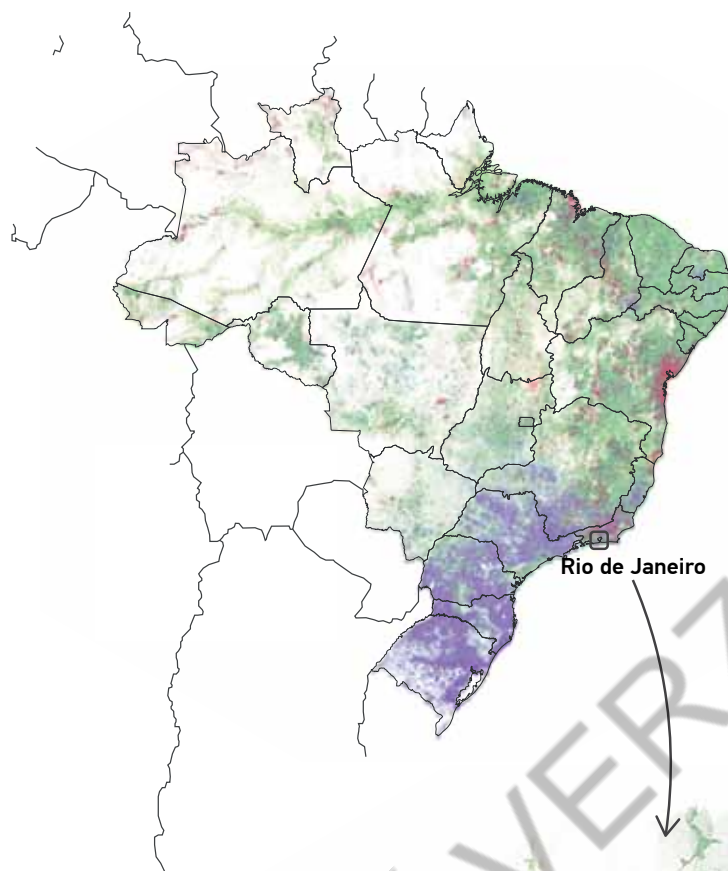
Kód pro zpracování map pomocí metody teček vytvořil v roce 2013 Dustin Cable, bývalý demograf ve Středisku veřejných služeb Weldona Coopera na Univerzitě ve Virginii. K tomu jej inspirovali Brandon Martin-Anderson (mediální laborator MIT) a tvůrce map a programátor Eric Fischer.

Mapa přehledně znázorňuje zeměpisné rozložení, hustotu obyvatelstva a rasovou rozmanitost všech čtvrtí po celém světě, jejichž údaje ze sčítání lidu jsou veřejně dostupné.

V tomto případě každá z více než 190 milionů teček na mapě znázorňuje brazilského občana či občanku.

Umístění a barva teček vycházejí z brazilského sčítání lidu v roce 2010 a jednotlivé barvy na mapě představují jednu z možných ras, kterými se Brazilci mohou označit, tj. bělochy, černochoy, lidi snědé pleti, Asiaty a domorodce obyvatelstvo. Tato mapa zachycuje rozložení etnik v jednotlivých čtvrtích lépe než jakýkoli diagram, graf nebo slovní popis. Ukazuje také rozdíly v dostupnosti služeb a příležitostí, segregaci a různé kulturní produkty.

 běloši	 černoši
 lidé snědé pleti	 Asiaté
	 domorodci

KOLIK JE V EVROPĚ MIGRANTŮ?

Migrační toky do západní Evropy v posledních desetiletích posílily. Jak Evropané vnímají přítomnost migrantů ve své zemi?

1 Prohlédněte si sloupcový graf zachycující vnímání podílu migrantů v určitých zemích světa.

A. V jakém pořadí jsou země uvedeny?

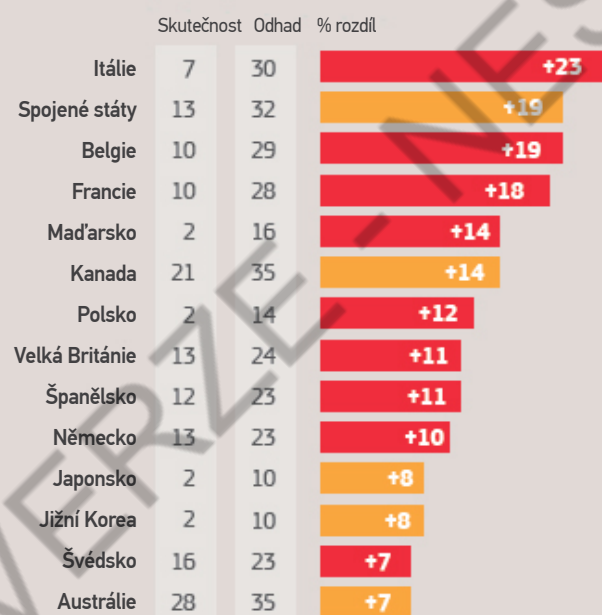
B. Překreslete tento graf, ve kterém uvedete stejné země, ale skutečný podíl migrantů žijících v těchto zemích (zemi s největším podílem uveďte nahoře a tu s nejnižším podílem zase dole).

C. Srovnajte dané dva sloupcové grafy a odpovězte: Proč je podle vás vnímání této situace tak zavádějící? Pobavte se na toto téma se svými spolužáky a spolužačkami.

Zdroj sloupcového grafu:
10 Trends Shaping Migration,
Evropské centrum politické
strategie, Evropská komise,
2017.

Lidé obvykle přeceňují podíl migrantů žijících v jejich zemi

Odpovědi na otázku: Kolik procent populace této země podle vás tvoří imigranti?

Zdroj: Ipsos Mori, 2019, „Perils of Perception“

2 Nyní zaškrtněte věty, které jsou podle vás pravdivé nebo mohou být pravdivé.

- ☐ Instituce Evropské unie ani evropské vlády nevyvinuly přínosné národní a mezinárodní strategie pro řešení otázky migrace.
- ☐ Evropské konzervativní a demagogické síly se snaží využít pocity nejistoty středních a nižších společenských vrstev, které se potýkají s ekonomickou krizí, a vyvolat v nich nepřátelství vůči přistěhovalcům nebo strach z nich.
- ☐ Evropané často vnímají přítomnost migrantů ve své zemi zkresleně.
- ☐ Zvýšenou míru migrace způsobuje dosud nevidaná nerovnost mezi bohatými a chudými zeměmi.
- ☐ Zvýšenou míru migrace způsobuje katastrofický dopad klimatické změny na mnoho zemí po celém světě.
- ☐ Migrantí opouštějí svou zemi, protože chtějí ukrást práci obyvatelům nové země.

3 A co vy? Jak na vás působí migranti přijíždějící do vaší země?

Napište, jak to vnímáte vy.